

דבר חזק ומשפט

אדר תשע"ד

ש"ע כולל בית דב בער ורפאל להוראה ודיינות, ניליון מס. 78.
בניהט"ד משאת מרדכי, רחוב נחל דולב 88, רמב"ש א'.

ברמב"ם [פ"ב משכירות ה"ג] כתב: יראה לי שאם פשע השומר בעבדים וכיוצא בהן חייב לשלם, שאינו פטור בעבדים וקרקעות ושטרות אלא מדין גניבה ואבידה ומתה וכיוצא בהן שאם היה ש"ח על מטלטלין ונגנבו או אבדו ישבע ובעבדים וקרקעות ושטרות פטור משבועה, וכן אם היה שומר שכר שמשלם גניבה ואבידה במטלטלין פטור מלשלם באלו, אבל אם פשע בה חייב לשלם שכל הפושע מזיק הוא, ואין הפרש בין דין המזיק קרקע לדין המזיק מטלטלין ודין אמת הוא זה למבינים וכן ראוי לדון, וכן הורו רבותי...

ואילו הראב"ד [שם] והרא"ש [ב"מ פ"ד סי' כא] כתבו שפטור אף מפשיעה, מפני שאף פשיעה בשמירה אינה מוגדרת כנזקי אדם, אלא רק כנזקי שומרים, ומכיוון ששטרות התמעטו מפרשת שומרים אין לחייב את השומר אף כשפשע בשמירה.

ולהלכה: השו"ע בס"י שא נטה לדעת הרא"ש והביא את דעת הרמב"ם כ"א, אולם הש"ך [ג] ציין לסי' סו [ס"ק קנו] שכתב שהעיקר כרמב"ם. וא"כ יוכל השומר לטעון 'קים לי' כדעת השו"ע שאף הפושע בשמירת שטרות פטור.

ב. גדר צ'ק ושטרות כסף אם דינם כשטר או כמעות:

הנה לענין שטרות כסף שמוציא השלטון בכל מדינה בימינו כתב בשו"ת החת"ס [יו"ד סי' קלד, והובא בפת"ש בס"י זה ס"ק א] שאע"פ ששווי השטר אינו כשווי הנניר שעליו הוא מודפס אלא הרבה מעבר לכך אינו דומה לשטרות שאין גופן ממון'.

והטעם הדבר שגדר מטבע הוא מה שגזר המלך שיצא בהוצאה ובעיני כולם שווה כפי שקבע המלך, ואין חילוק בין מטבע מזהב או כסף או נייר, ובשונה משטר חוב שאין כל אחד חייב לקנותו, וגם אין לו שווי קבוע, וא"כ שוויו אינו אלא מחמת שניתן לגבות דרכו את החוב, ונחשב שאין גופו ממון.

ויש לדון לענין צ'קים אם גדרם כשטרות כסף כיום, שדינם כמטבע וגופם ממון, או שדינם כשטרות חוב, שאין גופם ממון.

והנה יש לחלק בין שני סוגי צ'קים: צ'ק עם הגבלת שכירות [למוטב בלבד] וצ'ק ללא הגבלת שכירות [צ'ק שכיר]:

צ'ק עם הגבלת שכירות [למוטב בלבד]- אין המקבל יכול להעבירו לאחור אלא הוא בלבד יכול להפקידו בחשבון, וצ'ק זה ודאי אין דינו ככסף אלא דינו כהוראה בכתב לבנק לשלם למי שיבוא עם צ'ק זה או כדין שטר חוב המוגבל למי שקיבלו.

הרה"ג ר' חנוך סנהדראי שליט"א ראש הכולל ודיין בבית דין חקת משפט

מעמד צ'ק [המחאה] בהלכה

ראובן ביקש משמעון שיפקיד עבורו מספר צ'קים במעטפת הפקדה בבנק. שמעון הסכים לבקשת ראובן, נטל את מעטפת הצ'קים אלא שבטעות הפקיד אותה בבנק אחר, ומחמת כן אבדו הצ'קים, וראובן אינו יכול להשיג את בעליהם.

האם שמעון חייב לשלם לראובן?

תשובה: בכדי לענות על השאלה יש לברר מספר עניינים:

א. שמירה בשטרות:

במשנה בב"מ בדף נו: נאמר: אלו דברים שאין להם אונאה: העבדים, והשטרות, והקרקעות, וההקדשות, אין להן תשלומי כפל ולא תשלומי ארבעה וחמשה. שומר חנם אינו נשבע, ונושא שכר אינו משלם.

ובגמ' בדף נז: איתא: שומר חנם אינו נשבע, מנהני מילי? דתנו רבנן: כי יתן איש אל רעהו - כלל, כסף או כלים - פרט, לשמור - חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט: מה הפרט מפורש - דבר המטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המטלטל וגופו ממון. יצאו קרקעות שאינן מטלטלין, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, יצאו שטרות שאף על פי שמטלטלין אין גופן ממון...

נושא שכר אינו משלם, מנהני מילי? דתנו רבנן: כי יתן איש אל רעהו - כלל, שמור או שור או שה - פרט, וכל בהמה לשמור - חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט; מה הפרט מפורש - דבר המטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המטלטל וגופו ממון. יצאו קרקעות שאינן מטלטלין, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, יצאו שטרות שאף על פי שמטלטלין אין גופן ממון...

ומבואר בגמ' ששטרות התמעטו מדיני שמירה, ולכן שומר חנם שטוען שנאבד ממנו אינו חייב אפילו שבועה, ושומר שכר שטוען שהשטרות נאבדו ממנו פטור מתשלומים.

ונחלקו הראשונים במקרה ששומר פשע בשמירת שטרות אם ג"כ פטור, או שאע"פ שפטור מדיני שמירה הוא חייב מדין אדם המזיק:

ערב אחד בשבוע...

ותוך שנה אתה בקיא בכל שו"ע אבן העזר

- ✓ הכנה למבחני דיינות
- ✓ מתן דגש לפסקי דין בזמננו
- ✓ סיכומים בכתב
- ✓ תעודות יינתנו לעומדים בדרישות הקורס

"דיין" - בית מדרש ללימודי הוראה ודיינות

לפרטים נוספים: 052-7618781

או למייל: yadin613@gmail.com

וא"כ לפי דברי הנתיבות לכאורה היה מקום לחייב את שמעון מדין מזיק בידיים כשהניח את הצ'קים במקום שאין המפקיד רגיל להפקיד אצלו. אולם נראה ששמעון פטור מחמת הסוגיה שלפנינו:

שהנה בב"ק בדף צח. אמר רבה: השורף שטרו של חברו - פטור, דאמר ליה: ניירא קלאי מינך... אמר אמימר: מאן דדאין דינא דגרמי - מגבי ביה דמי שטרא מעליא... הוה עובדא וכפייה רפרם לרב אשי, ואגבי ביה כי כשורא לצלמא.

ומבואר בגמ' שכאשר אדם עשה פעולה שגרמה לנזק בצורה ישירה, כגון ששרף שטרו של חברו וגרם לו שלא יוכל לגבות חובו חייב לשלם. וכן בשו"ע בס' שפ"ו [סעיף א-ב].

והקשו הראשונים מהמבואר בב"ק בדף נה: נאמר: תניא, אמר ר' יהושע: ארבעה דברים, העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, ואלו הן: הפורץ גדר בפני בהמת חברו, והכופף קמתו של חברו בפני הדליקה, והשוכר עדי שקר להעיד, והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו. וטעם הפטור הוא שאינו מזיק להדיא אלא רק בגרמא.

והתוספות [ב"ב כב: ד"ה זאת אומרת] חילק דדינא דגרמי שחייב הוא כשהוא עצמו עושה ההיזק לממון חברו. ועוד חילק דדינא דגרמי דחייב שהיזק נעשה מיד בשעת מעשה. ועי"ש שהקשה על חילוקו מכמה מקומות בש"ס.

והריצב"א חילק באופן אחר שדינא דגרמי הוי מטעם קנס כדמוכח בירושלמי (שבועות פ"ו ה"ו), ולכך דווקא בהיזק המצוי ורגיל לבא קנסו חכמים, וטעם דקנסו שלא יהא כל אחד הולך ומזיק לחבירו.

ועיין בש"ך בס' שפ"ק א שהאריך להוכיח שרבים מהראשונים נקטו כדעת הריצב"א שחייב גרמי הוא רק מדרבנן משום קנס, ושכן ההלכה, והוסיף שאף הרמב"ן, שסבר שדינא דגרמי הוא מדאורייתא, כתב שיוכל המזיק לומר 'קים לי' כשיטת הריצב"א.

וייסד הש"ך [שם] שלדעת הריצב"א שחייב גרמי הוא משום קנס מדרבנן אזי החיוב הוא רק במזיד אבל בשוגג פטור מפני שאין מקום לקונסו.

ולפי האמור שהצ'יק נחשב שאין גופו ממון, א"כ המניחו במקום אינו משתמר אינו נחשב למזיק ממון חברו בידיים אלא רק למזיקו בגרמי, כשורף שטרותיו של חברו ומונע ממנו לגבותם, ומכיוון שנעשה שלא בכוננת היזק פטור מתשלומים.

העולה: דין צ'קים כשטרות שאין גופן ממון, ולכן אין בהם חיובי שמירה, וכן המזיק אותם חייב רק מדין גרמי ולכן אם הזיק שלא בכוונה פטור.

אולם בצ'יק שכיר [בלי הגבלת למוטב בלבד] שניתן להעבירו לאחרים והמקבלים יכולים לחייב את נותן הצ'יק לשלם להם יש לדון שמכיוון שהוא עובר לסוחר דינו כשטרות כסף של המדינה, שבהם חידש החת"ס שדינם כדבר שגופו ממון, בשונה משטרות.

אולם יש מקום לחלק, ששטרות כסף של המדינה שווים קצוב ומוחלט, בשונה מצ'יק שלא כל אחד מוכן לקבלו במקום מזומנים, ומחירו לעיתים אינו כסכום שכתוב בו אלא פחות מחמת הסיכונים שלא יגיע לידי גביה, וא"כ ברור שגם צ'יק שכזה דינו כשטר חוב, ואין גופו ממון.

וכן ע"פ מעמדו החוקי מבואר שגדר צ'יק ללא הגבלה אינו כנתינת תשלום מזומן ממש, אלא רק כנתינת שטר חוב למוכ"ז [למוציא כתב זה], ולכן יכול הנותן להורות לבנק שלא לכבד השטר [ואע"פ שאסור לעשות כן ע"פ החוק, למעשה פעולה זו אפשרית], ואם מעמדו היה כנתינת תשלום מזומן ודאי שלא היה מקום לבנק לקבל בקשה לביטול הצ'יק.

ומחמת שצ'יק מוגדר כדבר שאין גופו ממון ברור שלא קיימים בו חיובי שמירה, ונפ"מ נוספת מחמת גדר זה - לקמן.

ג. מזיק שטר חוב בידיים ובגרמי:

אע"פ שבארנו שלא חלים בצ'יק חיובי שמירה יש לדון במקרנו שיהיה חיוב מדין אדם המזיק, שמצאנו בנתיבות שחידש ששומר שהניח חפץ במקום שאינו משתמר אינו חייב רק מדיני שמירה אלא דינו כאדם המזיק ממש, וכמי שלקח ממון חברו בידיים וזרקו לים.

וז"ל בס' רצא [ס"ק ז]: אבל אם עשה מעשה בגוף החפץ, כגון שראובן נטל כלי מבית שמעון והניחו באם הדרך במקום שאינו משתמר, ודאי דחייב אפילו לא עשה קנין, דהא בב"מ פרק אלו מציאות [כ"ה ע"ב] קרי ליה הש"ס אבידה מדעת למקום שהוא אינו משתמר, וכיון שהניחו במקום שאינו משתמר לגמרי עד שנקרא עליו שם אבידה, הוי כמאבדו ומפסידו בידיים דחייב, ומשו"ה אפילו הוא אינו שומר או שהיא שמירה בבעלים חייב בכיוצא בזה, וה"נ שהוליכו ממקום המשתמר והניחו במקום שאינו משתמר לגמרי, הוי כמזיק בידיים וחייב.

עוד כתב הנתיבות שם [ס"ק כח] לגבי שומר שמסר לשומר שאם השומר השני טוען שהחפץ נאבד והשומר הראשון אינו יודע מה ארע ומת השומר הראשון חייבים יורשיו לשלם למפקיד, ואף שבמקרה שמחייבים אחד מדין מ"תוך שאינו יכול להישבע משלם" [דהיינו שהשומר הראשון חייב להישבע שבועת השומרים שהחפץ נגב והוא אינו יכול להישבע ולכן חייב לשלם] יורשיו פטורים, כאן שאני שהשומר חייב לא מדין "מתוך..." אלא מדין מזיק, שמיד שמסר את הפיקדון למי שאין המפקיד רגיל להפקיד אצלו נחשב כמי שהניח את החפץ במקום שאינו משתמר ודומה למזיק בידיים.

כיצד ייתכן שאח קטן יחגוג בר מצווה לפני האח הגדול?

במהר"י מינץ [סי' ט] כתב שנשאל בדרך חידה שאלה זו והשיב שכאשר תאומים נולדו בשנה מעוברת ותאום אחד נולד בכ"ט באדר א' ואחיו הקטן נולד בא' באדר ב', ולאחר י"ג שנים השנה הייתה שנה פשוטה אזי התאום הקטן ייחשב לגדול בא' אדר ואילו התאום הגדול ייחשב כגדול רק בכ"ט בחודש!

והוסיף שמי שנולד ראשון הוא נחשב ככור לעניין ירושה ופדיון מפני שבפטר רחם תלתה התורה דין פדיון וירושה.

וכאשר בשנת י"ג הייתה השנה ג"כ מעוברת אזי לדעת המהר"י מינץ הראשון נעשה גדול בכ"ט אדר א' והשני נעשה גדול בא' אדר ב', אולם המג"א [סי' נה]

סבר שגם בכה"ג מי שנולד בכ"ט אדר א' נעשה גדול רק בכ"ט אדר ב' מפני שאדר ב' הוא העיקרי! ואין משמעות לתאריך באדר א' כשיש שני אדרים!

והמשמעות הפשוטה בלשון השו"ע בס' נה סעיף י כדעת המהר"י מינץ, וכן פסק המש"ב [שם ס"ק מג]

ולגבי מי שנולד בשנה פשוטה ולאחר י"ג שנים השנה מעוברת פסק הרמ"א [כדברי המהר"י מינץ שם] שנעשה בר מצווה רק באדר ב'. ובשו"ת שבט הלוי [ח"י סי' קה אות ב] דן אם צריך לחשוש לחומרא לדעת הר"ש הלוי שהביא הפר"ח שנעשה גדול באדר א', והביא שהבית שלמה כתב שבתפילין שנוהגים להתחיל זמן מה לפני גדלות ראוי להתחיל לפני אדר א', אבל לא יתחיל ממש בתאריך הלידה באדר א' שלא ייראה שקובע הלכה כדעת הר"ש הלוי בעניין זה.

והשיג הראב"ד: אין הדעת סובלת שנכוף את האב להפריד בנו ממנו עד שיהא בן שש והלא הוא חייב לחנכו תורה בן ארבע ובן חמש ואיך יחנכנו והוא גדל בין הנשים. וכן דעת הרא"ש בתשובה [כלל פ"ב סי' ב] כדברי הראב"ד דאפילו פחות מבן שש אצל האב.

ויישב המ"מ: ולא מצאתי חיוב בבן ד' ובן ה' שאינו חייב להכניסו למלמד פחות מבן ו' כנזכר בב"ב כא. ואולי נתכוון הרב למה שאמרו [סוכה מב.]. יודע לדבר אביו מלמדו תורה צוה לנו וכו'. ואין זו קושיא שחינוך זה אפילו הוא אצל האם יכול הוא לחנכו לפעמים להושיבו אצלו.

ולהלכה: השו"ע בסי' פב בסעיף ז פסק כרמב"ם: שלמו חדשיו וגמלתו, אם רצתה המגורשת שיהיה בנה אצלה, אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות, אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו.

ובח"מ [ז] וב"ש [ה] כתבו ע"פ דברי המ"מ שאע"פ שחייב ללמדו גם בגיל זה מעט יכול ללמדו את המעט כשהוא אצל אימו, ובפ"ת [ד] בשם הנובי"י שאם גרים בעיר אחרת שוב אין יכול ללמד בנו תורה ויכול לתבוע שמיד כשגמלתו יבוא אליו. וכן בבאר היטב [ה] בשם הרשד"ם!

בשו"ע: אחר ו' שנים יש לאב לומר: אם אינו אצלי לא אתן לו מזונות.

ודקדק הח"מ [ט] משמע שאם האם מוחלת לו המזונות תוכל להחזיק בנה אצלה על כרחו, וזה הוא נגד המושכל למה תוכל לכופו והיא אין לה שייכות לבן והוא מצוה עליו בכמה דברים בפרט ללמדו תורה? ויש ליישב בדוחק כשהבן אינו רוצה להיפרד מאמו יש לאב לומר אין עלי חיוב צדקה לפרנסו כל זמן שאין שומע לקולי להיות אצלי ללמדו תורה ושאר דברים.

וכן בבאר היטב [סוף ס"ק ה] אם הקטן לאחר גיל שש רוצה להישאר אצל אימו אין להוציאו מרשותה.

והנה במקרה שנקבע שהבן או הבת אצל האם, ונקבעו הסדרי ראייה לאב והבן ממאן מלפגוש בו כתב הגר"א שפירא בספרו מנחת אברהם [ח"ג סי' ד] שאין הבן מפסיד את מזונותיו, שדווקא כשהבן צריך להתגורר עם האב והוא חייב לתת מזונות בעודו עמו יכול לומר שאם אינו עימי איני מפרנסו, כאמור, אבל כשהבן מתגורר אצל אימו והאב חייב להוליך אליו המזונות אין התקנה פוקעת מחמת סרבנותו של הבן לפגוש את אביו.

ודעת הגר"א ולדנברג עיין בצי"א [חט"ז סי' מ] ובפ"ד ר [חי"ג עמ' 20] שנקט שיש לאב זכות בילדיו שיהיו אצלו, וכנגד זכויות אלו חייב במזונות, וכאשר מפקיעים ממנו זכויותיו בבניו שוב אינו חייב במזונות.

אולם דעת הגריש"א [בפ"ד ר ח"א עמ' 75] שכל דיון בהחזקת הילדים אינו זכות האב או האם אלא טובת הילדים, וממילא חובת המזונות אינה תלויה במקום הילדים אלא היא חובה עצמאית. ואף כשהילד ממאן לפגוש את אביו ואינו נוהג כשורה חייב האב במזונותיו. ועוד עיין בפ"ת ש"ס סוף ס"ק ז.

העולה: מעיקר הדין הבנות גדלות אצל האם אא"כ אינה מתנהגת בדרכי הצניעות, ונחלקו הפוסקים אם האב יכול לעכב את האם שלא תרחיק ממנו.

מעיקר הדין הבנים גדלים אצל האם עד גיל שש ולאחר מכן גדלים אצל האב. ואם אינם באים לגור אצלו אינו חייב במזונותיהם

ולמעשה ביה"ד יקבע מקום הילדים לפי טובתם ולא לפי טובת ההורים.

ראובן ולא התגרשו ולהם מספר בנים ובנות, ויש יוכוח ביניהם מי יגדל את הילדים. כיצד פוסקים?

לגבי מקום הבנות: במשנה בכתובות קא נאמר: הנושא את האשה, ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים - חייב לזונה חמש שנים. ניסת לאחר, ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים - חייב לזונה חמש שנים. לא יאמר הראשון לכשתבא אצלי אזונה, אלא מוליך לה מזונותיה למקום שאמה.

ובגמ' בדף קב: איתא אמר רב חסדא: זאת אומרת, בת אצל אמה. ממאי דבגדולה עסקינן? דלמא בקטנה עסקינן, ומשום מעשה שהיה! דתניא: מי שמת והניח בן קטן לאמו, יורשי האב אומרים יהא גדל אצלנו, ואמו אומרת יהא בני גדל אצלי - מניחין אותו אצל אמו ואין מניחין אותו אצל ראוי ליורשו, מעשה היה ושחטוהו ע"ה! אם כן, ליתני למקום שהיא, מאי למקום שאמה? שמעת מינה, בת אצל האם, לא שנא גדולה ולא שנא קטנה.

וכתוב בתשובות לרמב"ן: הבת אצל האם לעולם, ואפילו נשאת האם, לא שנא גדולה לא שנא קטנה.

ובשו"ע בסי' פב בסעיף ז: והבת אצל אמה לעולם, ואפילו לאחר גיל שש.

ובב"ש [ט] הביא שרש"י פי' **בת אצל אמה - היינו אין כופין אותה להיות עם האב או אצל קרובים**, מזה מדייק בתשובת מהר"מ פדוא"ה אם רצונה להיות אצל אביה אין אמה יכולה לכופה להיות אצלה.

ובבאר היטב [אות ו] כתב בשם המשפטי שמואל שאפילו שמופלת בבנים ובבנות יכולה לתבוע שהבת תהיה אצלה. ונראה שה"ה כאשר אחד הצדדים הוא עשיר והשני עני אין זו סיבה שהילד יהיה אצל העשיר אלא כל עוד העני יכול לקיימו בצורה סבירה אם מעיקר הדין הוא קודם הבן יהיה אצלו.

ובפ"ת ש"ס [ג] בשם הרדב"ז שאם האם אינה צנועה מוציאים ממנה הבנות, אפילו אם יאמרו שרצונות להיות אצלה, מפני שטובתן היא להתחנך בדרך ישרה.

עוד כתב הבאר היטב שלדעת המהריב"ל יכולה האשה ללכת למקום רחוק ולקחת עמה את הילדה, ואילו המהרשד"ם כתב שאינה יכולה להרחיק ביתה מבעלה. והכריח דבריו מסברה שלא ייתכן שאחד שיש לו בן אהוב ונפשו קשורה בנפשו שתוכל האם להרחיקו ממנו, ועוד מן התורה יש לאב זכויות בביתו בקידושה ומציאתה וכו' וכיצד תוכל האם להפקיע ממנו זכויותיו? ועי"ש שמאריך ובסוף התש' הביא שהרדב"ז הסכים עימו.

וכתב הרמ"א [שם]: ודווקא שנראה לב"ד שטוב לבת להיות עם אמה, אבל אם נראה להם שטוב לה יותר לישב עם בית אביה, אין האם יכולה לכופה שתהיה עמה.

ובח"מ [י] ובב"ש [י] היינו שאין האם יכולה לכופה הבת להיות אצלה כשהיא רוצה להיות אצל האב, אבל אם הבת שותקת ולא איכפת לה אף שלב"ד נראה שטוב לה אצל בית אביה מ"מ יש להתיישב בדבר למעשה אם לעקור מ"ש חז"ל הבת אצל האם.

ולגבי מקום גידול הבנים: כתב הרמב"ם [פכ"א מהלכות אישות הי"ז]: שלמו חדשיו וגמלתו אם רצתה המגורשת שיהיה בנה אצלה אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו, ואחר שש שנים יש לאב לומר אם הוא אצלי אתן לו מזונות ואם הוא אצל אמו איני נותן לו כלום, והבת אצל אמה לעולם ואפילו לאחר שש.

לתרומות לעלון ולהנצחות

ניתן להתקשר לטלפון:

052-7618781

מזל טוב לרב ישראל אמסלם להולדת בתו.

יהי רצון שיזכה לגדלה לתורה, חופה ומעשים טובים.

עם התפתחות הטכנולוגיה, ניתן לצותת לשיחות טלפון ללא ידיעת בעליו. האם ההלכה אוסרת זאת? ואם כן – מאילו טעמים?

ונראה דאן... כשאין היזק שמיעה כלל, באופן שבונה מרפסת וכיו"ב סמוך לדירת חבירו עד שיכול לשמוע הדיבורים בבית חברו, יכול חברו למנוע ממנו, דכיון שבונה באויר השותפין, בהפרעה מועטת יכול חבירו למנוע ממנו מלהשתמש באויר השותפין, וכ"כ בספר עמק המשפט (שם).

ויש לדון לאסור האזנה לדברי חבירו שלא מידיעתו מחמת איסורים אחרים כדלהלן.

חרם דרבינו גרשום: בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג הביא שרבינו גרשום החרים "שלא לראות בכתב חבירו ששולח לחבירו בלא ידיעתו".

ונחלקו אחרוני זמנינו אם חרם דר"ג הוא רק על רואה מכתב שחבירו שלח או גם האזנה לדברי חבירו:

בספר משפטי התורה סימן צב (להר' שפיץ) כתב שהדעת נוטה שבכלל החרם הוא האזנה לשיחות של אנשים דרך הטלפון (ועי"ש במ"ש שלצורך קיום התורה והעמדת הדת על תילה מותר וכגון: הורים או מחנכים או הבעל כשקיים חשש סביר למעשה כיעור ועוד כתב שברור שאין חדר"ג להאזין לשני אנשים המשוחחים לידו ועי"ש מקורות לכל זה) וכ"כ בספר עמק המשפט (שם). אמנם יש שכתבו שלשון החרם הוא על הרואה "מכתב" ואין לנו אלא על מה שנתקן החרם והבא להרחיב את החרם על שמיעה עליו הראיה.

רכילות: כתב הרמב"ם בהלכות דעות פ"ו ה"ב: איזהו רכיל? זה שטוען דברים והולך מזה לזה ואומר כך אמר לי פלוני וכך שמעתי על פלוני אע"פ שהוא אמת הרי הוא מחריב את העולם" משמע שרק אם הולך ומגלה מה שמע עובר על רכילות.

אמנם בשו"ת הלכות קטנות ח"א סי' רעו כתב שיש איסור לחפש מיסתורי חבירו דמה לי "לא תלך רכיל לאחרים או לעצמו" ודלא כרמב"ם ולדבריו ניתן לדון איסור רכילות בהאזנת סתר.

גניבת דעת: הגר"ח פלאגי בשו"ת חקקי לב יו"ד כתב בטעם חדר"ג שהוא משום גניבת דעת, וא"כ לפי"ז גם האזנת סתר. אלא דיש שהעירו על דבריו שגניבת דעת הוא הטעית חבירו ולא במובן של לקחת דעת חבירו. ועוד יש לדון בזה משום **ואהבת לרעך כמוך**.

הרי לנו ברור מדברי המאירי והרא"ם שיש חילוק בין היזק ראיה להיזק שמיעה, שבהיזק ראיה יכול לכפות את חבירו לעשות מחיצה, ומשמיעה אינו יכול לכפות את חבירו לעשות מחיצה, והחילוק בין שמיעה לראיה, או כדברי המאירי משום שיכול להישמר מהיזק שמיעה של חבירו, או כדברי הרא"ם, שכשחבירו שומע אותו, אינו בכלל היזק, ולכן, אינו יכול לחייב אותו לעשות מחיצה בניהם.

ונראה שניידון דידן תלוי במה שדנו האחרונים [קה"י ב"ב סימן ה' ובאבן האזל הלכות שכנים פרק ב'] אם היזק ראיה הוא משום היזקא דגופא, או היזקא דממונא, פי' היזקא דגופא הוא צער שמסתכל עליו. או היזקא דממונא - פי' מניעת השתמשות בחצר שכיון ששכנו מביט בו מונע ממנו לעשות שימושי.

והנה הרמב"ן הגדיר היזק ראיה וז"ל "דנזקי אדם באדם הוא, אי משום עין רעה, אי משום לישנא בישא, אי משום צניעותא". מבואר מדבריו שאיסור היזק ראיה מושתת על שלושה אדנים: **עין רעה** [כמבואר בסוגיא בריש ב"ב], **לישנא בישא** [כשרואה מה שבבית חברו יש חשש לשון הרע], **צניעותא** [הסתכלות בתוך בית חברו היא נגד מידת הצניעות] וכתב קה"י דמדבריו נראה דס"ל דהיזק ראיה הוא משום צערא דגופא.

ונראה דצערא דגופא שייך גם במאזין לדברי חבירו שלא מידיעתו, ולפמ"ש הרמב"ן בהיזק ראיה שההיזק הוא "לישנא בישא" וצניעותא" זה שייך גם במאזין לדברי חבירו ("ועין רעה" יתכן שזה דוקא בהבטה שרואה את חבירו ולא בידיעה בלבד) אבל אם נאמר דהיזק ראיה הוא משום היזקא דממונא דהיינו מניעת השתמשות נראה דזה לא שייך במאזין לשיחות חבירו שלא מידיעתו.

איברא יש להעיר דהרא"ם הביא ראיה מדברי הרמב"ן שכתב דאם עושה סיד לא צריך מחיצה ו' טפחים והוכיח דאם חיישינן להיזק שמיעה מה מועיל שעשה סיד עדיין שיצטרך ו"ט כדי שלא ישמעו אחד את השני ולכא' לפמ"ש לעיל שהרמב"ן יסבור שהיזק שמיעה שמייה היזק י"ל שמה שהרמב"ן סובר דבשל סיד אי"צ ו"ט משום שסובר כהמאירי כנ"ל.

לכאורה בש"ס אין התיחסות לנזקי שמיעה. אולם יש לדון אם ניתן לדמות היזק שעל ידי שמיעה להיזק ראיה' - המוגדר בש"ס כהיזק.

במשנה ריש מסכת ב"ב "השותפין שרצו לעשות מחיצה בונים את הכותל באמצע", ובגמ' דף ג. מבואר שאם יש בחצר כדי חלוקה יכול אחד לכפות את חבירו לעשות מחיצה משום שמזיקו בראיה, ומ"ש במשנה "השותפין שרצו" מדובר בחצר שאין בה כדי חלוקה שבזה רק אם רצו יכולים לכפות זה את זה לעשות מחיצה ביניהם.

ולגבי עובי המחיצה מבואר במשנה שעושים כמנהג המדינה, וכ"פ בש"ע סימן קנז ס"ד: "רוחב כותל זה כמנהג המדינה שנוהגים השותפין לעשות כשחולקין בניהם ואפ"ל נהגו לעשות מחיצה בניהם בקנים ובהוציין".

ועיין במאירי שביאר למה לא נחוש במחיצה דקה להיזק שמיעה כי "כל שנסתלק היזק הראיה הולכין אחר המנהג, ואף במחיצה קלה שבקלות ואין חוששין להיזק שמיעה כלל, משום שתם בני אדם נוהרים בדיבורם הם".

מדויק מדבריו שיש לראות 'היזק שמיעה' כ'היזק ראיה', אלא שכיון שבני אדם נוהרים בדיבורם לא יכול לכפות את חברו לעשות מחיצה, ואם כן לפ"ד המאזין לחברו במכשיר ציתות מוגדר כמזיק.

אולם בשו"ת הרא"ם כתב [סימן ח'] לבאר מדוע במקום שנהגו סגי במחיצה כל דהו ואין טענה ששומעים זה את זה וז"ל: "והא לא אשכחן בכולה תלמודא היזק כי האי גוונא", מבואר מדבריו, שאין לתמוד 'היזק שמיעה' מ'היזק ראיה', שהיזק שמיעה אינו היזק כלל ודלא כהמאירי.

ויש שרצו לומר שגם לדעת הרא"ם יש היזק שמיעה ואסור להזיק את חברו בשמיעה כשם שאסור להזיקו בראיה, וכוונתו שלא מצאנו שצריך להרחיק ולבנות מחיצת אבנים משום היזק שמיעה, וכטעמו של המאירי שרוב בני אדם נוהרים בדיבורם, כן ביאר בספר עמק משפט ח"ג סימן כו מאת הרב יעקב כהן.

אבל דבריהם נדחים מהגאון רע"א שהביא בסימן קנד ס"ג: "במהריק"ש כתב בשם הרא"ם דהיזק שמיעה לא שמענו דשמייה היזק" הרי שכתב מפורש בדברי הרא"ם כפי איך שמשמע מפשטות לשונו של הרא"ם דהיזק שמיעה לא שמייה היזק.

- ✓ דגש לסוגיות אקטואליות ומראות טהרה
- ✓ סידור במקוואות
- ✓ תעודה תינתן לעומדים בדרישות הקורס
- ✓ סיכומים בכתב